

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי דוד ב"ר שמעון שרעבי זלה"ה
דיין ורב במסילה - כ"ו כסלו תש"ל
רבי משה ב"ר יחיאל יצחק הלוי זלה"ה
מרבני צנעא - כ"ו כסלו תש"ס
רבי דוד ב"ר דוד לוי זלה"ה
ר"י חומת ציון ב"ר ורב שכונת עזרא ת"א - כ"ח כסלו תשע"א
רבי דוד ב"ר שלום מחפור הלוי זלה"ה
רב מחוז רחבה - כ"ט כסלו תשל"א
רבי עזרי ב"ר שלמה שרעבי זלה"ה
רב ביהכנ"ס בית יהודה בירושלים - כ"ט כסלו תשנ"ח
רבי חיים ב"ר שלום יעקובי זלה"ה
רב ק"ק תימן בורו פארק - כ"ט כסלו תשע"ד
רבי יוסף ב"ר משולם משולם זלה"ה
רב ק"ק תימן ברחובות - א' טבת תש"ל

לק"י • פרשת וישב יעקב ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון ל"ג
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"ג רבינו בעל האיילת השחר רבי אהרן יהודה לייב ב"ר נח צבי שטיינמן זלה"ה ולע"ג ידיד ורע אשר שמחת התורה שכליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבבלח"ט א' הרב צבי בלאט ולזכות מרת נעה ב"ר אבנר תחיל' לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של"א"ש

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (ל"ג, א): ופירש"י (פסוק ב') בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יובץ, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה. ומקורו מבראשית רבה (פפ"ד ג') ובעיני אי במדרש הגדול מהו למסת נקיים ילעג (איוב ט', כ"ג) רב הונא בשם רב אחא כשהצדיקים באים ליטול מסותן מהקב"ה השטן מקטרג עליהן ואומר לא דיין טובת העולם הבא אלא שאת משפיע להן שלוח בעוה"ז. תדע לך אחר כל אותן צרות שעברו על יעקב אבינו דכתיב הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה, בא לו לישב בטח, בא שטן מקטרג ונמכר יוסף ונתגלגל הדבר, הוי למסת נקיים ילעג ע"כ. ויל"ע שלא נזכר במדרשים שהקב"ה אמר כן, אלא זו טענת השטן. ושם כיון דחזינון שקפץ עליו רוגזו של יוסף, הרי שקבל ה' טענה זו והסכים על ידו.

ובדרך אחרת י"ל, ע"פ המבואר במנחת יהודה למהר"י גופאן זלה"ה, דבקש יעקב לישב בשלוח כיון שידע שמעשה אבות סימן לבנים, וכמקרה אשר יקרהו כן יארע עם בניו, אמר איך יוכלו בני לסבול כל עול הגלות המר הזה ושם ח"ו מרוב הצרות ישמעו באומות ח"ו. לכך ביקש ליתן ריוח בין עדר ובין עדר שיוכלו לסבול עול הגלות ע"כ. אך לפי"ז לא מובן מדוע קבל הקב"ה את טענת השטן, הלא לא ביקש יעקב לעצמו אלא לדורות. ולכך ביאר עוד במנח"י שם, דרמו לו הקב"ה ברוגזו של יוסף, כי אדרבה סימן לבניך שאני מעלה אותן מתוך הגלות כיוסף, ועוד יוכו כיוסף שעלה לגדולה ונתרומם במצרים כך יש תכלית ליירידתן בין האומות שיעלו לגדולה שילקטו משן ניצוצות הקודשה. אף אנו נקח טללי תחיה ממה שארע עם אבותינו לידע שיש קץ לגלות המר הזה, ואדרבה יתברר כי לטובה היא לנו לגלות שמו וכבודו ית' בעמק הבכא, וכאשר עשה נסים לאבותינו בימים ההם, כן יעשה עמנו בזמן הזה, אכ"י. שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

שהה בביתו בזמן ההדלקה והלך ללון בבית אחר, וכן להיפך, היכן מדליק

א] מעשה באברך שרצה לנסוע באחת מלילות חנוכה לבית הוריו כשעה אחר זמן ההדלקה, וכונתו הייתה ע"מ לישון שם בלילה ולחזור למחרת. ועלה ספק בלב, שמא לא יצא בהדלקה שבביתו, אלא במקום שלן שהוא בית הוריו (כמבואר בסיומ תרע"ז סעיף א' ובמשנ"ב ס"ק ח'). והנה דעת רוב הפוסקים (הגר"ש אלישיב פניני חנוכה עמוד קנ"ו, חוט שני חנוכה עמוד ט"ו, אור לציון ח"א סימן מ"ד) בענין זמן ההדלקה, כי אף בזמננו שיש עוברים ושבים עד שעה מאוחרת, מ"מ עיקר הזמן של עד שתכלה רגל מן השוק הוא חצי שעה משעת ההדלקה, ורק הרוצה להדר, יוסיף שמן בנר עד שיפסקו עוברים ושבים. ולפי"ז נראה בענין השאלה הנ"ל שמכיון שבכל משך זמן ההדלקה שהה בביתו, הרי שם הוא מקום ההדלקה ואין זה משנה שלא שהה שם אח"כ. וכן שמעתי שהורה לו הגר"ש צ' רוזנבלט שליט"א. ואף שיש שהורו כי השוהה חוץ לביתו בשבת וחזור במוצי"ש שידליק כשחזור לביתו (אם יש עוברים ושבים), אף שבשעת החיוב נמצא בבית מארחיו (חוט שני חנוכה עמוד ש', קובץ מבית לוי ח"י עמוד י"א). שאני התם כיון שחזור לביתו שהוא עיקר מקומו, חייב הוא להדליק בביתו כל הלילה, אף אחר שעבר זמן חצי שעה (סימן תרע"ב סעיף ב'), משא"כ בשאלה הנ"ל שהולך הוא מביתו להתארח, כיון ששהה בביתו בזמן ההדלקה, חייב להדליק שם. ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א כי הקובע הוא תחילת זמן ההדלקה, ולכן, הן כשיוצא להתארח והן כשחזור לביתו ממקום שהתארח, ידליק היכן שנמצא בתחילת זמן ההדלקה, וכן דעת הגר"ש אורבך (הליכות שלמה חנוכה פ"ד סי"ט) והגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עמוד קי"א).

אם יוצא בהדלקת אשתו כשמתפרנסת וניזונת לעצמה

ב] נשאלתי אודות זוג בהליכי גירושין ל"ע, הדרים עדיין בבית אחד, אך כל אחד חי לעצמו. ועתה בא הבעל בשאלה, האם יוצא כמה שאשתו מדלקת בשמן שקנתה או שהוא צריך להדליק בעצמו. והנה, כיון שהבעל חייב במוזנות אשתו עד שיגרשנה גירושין גמורים (ש"ע אהע"ז סימן צ"ג סעיף ב') א"כ מעשה ידיה שלו וכן השמן שקנתה. אלא שבמקרה הנ"ל אמר לי הבעל שאינו זן אותה אלא היא מתפרנסת מעצמה, וא"כ י"ל דגם מעשה ידיה שלה (רמ"א שם סימן פ' סעיף י"ח) וכן השמן שקנתה מכספה. אמנם י"א דכל שלא אמרה איני ניזונת ואיני עושה, מעשה ידיה שלו (ספר פרי האדמה על הרמב"ם הלכות אישות פ"ב ה"ד) וצ"ל לע"ע למעשה.

ושאלתי שאלה זאת להדין הרה"ג אייל גיא שליט"א, והשיב דנראה לו לע"ע, שהעיקר בזה שהיא אשתו לכל דבר, אלא שלפי מה שכתב המשנ"ב (סימן תרע"ז ס"ק ט"ו) שמועלת כוונה שלא לצאת בהדלקת אשתו, מסתברא שבמצבם אינם מתכוונים להוציא יד"ח זה את זה. ומרן הגר"י רצאבי שליט"א אמר לי דמסתברא כיון שהם חלוקים בעיסתם הרי הם כשני בעלי בתים הדרים בבית אחד וצריכים להשתתף בפרוטה (עיין ביה"ל סימן תרע"ז ד"ה עמו). ואם אינם משתתפים מפני הריב, ידליק הבעל לעצמו בברכה. ולענין מקום ההדלקה אם אפשר, כל אחד ידליק במקום אחר. ואם יש רק חלון אחד, ידליקו שניהם שם. והלואי וישוב השלום לשכון בביתם.

זמן הדלקת נר חנוכה במוציא שבת

ג] נחלקו הראשונים אם נר חנוכה קודם להבדלה (תרומת הדשן סימן ס') מפני שראוי לאחר את צאת השבת (פסחים קה: שלא תראה עליו השבת כמשאוי) ואף שמדליק נר חנוכה, עדיין נמשכת קדושת השבת עד שמבדיל על הכוס (מור וקציעה סימן תרפ"א), א"נ משום פרסומי ניסא (שו"ת מהנה ישראל ח"ב דף פ"ו והובא במשנ"ב ס"ק ב'). או שמא יש להבדיל תחילה ואח"כ להדליק נר חנוכה (אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה עמוד ר"א) דתדיר תדיר קודם. א"נ כי כאשר מדליק נר חנוכה תחילה, נמצא משתמש בנר קודם שבירך ברכת מאורי האש (ט"ז ס"ק א'). ופסק מרן השו"ע (סימן תרפ"א סעיף ב') שהדלקת נר חנוכה קודם להבדלה וכתב המשנ"ב (ס"ק ג') דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ומנהגנו פשוט כדעת מרן הקדוש (כ"כ מהר"י"ץ בעץ חיים דף קס"א ע"א) אך יש נוהגים להבדיל תחילה (שע"ה סימן ק"כ סעיף כ"א). ומי שלא נתברר לו מנהג אבותיו בודאי יש לו להתנהג כפסק מרן השו"ע ומהר"י"ץ.

החלומות והטבתן במשנת רבותינו

ויאמרו לו אזוי המלך תמלך עלינו אם מישול תמישל בננו ויוסיפו עוד שזא אותו על זולמתיו ועל דבריו (ל"ה, ז):

חלומי שליוסף או חלומותיו שליוסף

א[הנה שני חלומות חלם יוסף, האחד בענין האלומות הנזכר בפסוק ז' והשני בענין השמש והירח ואחד עשר כוכבים הנזכר בפסוק ט'. וא"כ מהו חלומותיו הנזכר כבר בפסוק ז' קודם החלום השני, וכתב רבינו אפרים כי משה רבינו כתב התורה ע"ש העתיד וכוונתו לב' החלומות הנזכרים. ודבריו הם דברי דבות שספר לאביו עליהם. כ"כ רש"י וכו"ה במדרש הבאור. ומהר"י גזפאן זלה"ה במנחת יהודה כתב שמעתי שכשהיו אומרים המלך תמלך עלינו, היה אומר יהי רצון. וכן אם משול תמשול בנו היה אומר יהי רצון. וזהו ועל דבריו ע"כ. ובה א"ש הקדמת על חלומותיו לדבריו אף שבסדר המקרא נראה שקודם שחלם כבר הביא דיברם רעה אל אביהם. והנה במדרש הגדול בפרשתנו, הביא דברי הגמרא בברכות (נה, ב) בענין הטבת חלום בשעת ברכת כהנים וכיון שהוא בנוס"א קצת מנוסח הש"ס שלפנינו וכיון דבעל מדה"ג ידוע דדייק וגמיר בנוסחאותיו אעלה כל לשונו בענין זה וז"ל אמיתר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי, אמרי כל חד מינן לימא מילתא דלא שמיע ליה לחבריה, פתח חד מיניה ואמר, האי מאן מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי, ליקום קומי ארון כי פרשי ידיהו כהני ונימא: רבון העולמים אני שלך וחלומותי שלך, בין חלומות שחלמתי לעצמי בין חלומות שחלמו לי חברי, אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומי שליוסף. ואם צריכים רפואה, רפאם כמי מרה על ידי משה וכמי ירחו על ידי אלישע וכמרים מצרעתה וכוונתו מצרעתו וכוונתו מלך יהודה מחלי. וכשם שהפכת את קללת בעלם הרשע מרעה לטובה, כן הפוך לי כל חלומותי לשמחה ויהיו שלום. ונסיים כי אמרי כהני שלום ועני ציבורא אמן. וכי מהדרי כהני אפייהו לימא: השוכן בגבולו שלום, שים עלי שלום עכ"ל. וועיין בעולת יצחק ח"ג סי' מ"ו אות ו' שכתב דראוי להעתיק נוסח זה בסידורים, ולזה יאות להקרא נוסח תימן. וע"ע שם שהאר"ך בכל פרשתא דא, ושם באות ה' שדקדק מלשונו כי האמירה היא בעת ברכת כהנים ולא רק בזמן שמאריכים בנגון התיבות. ובאות ז' דקדק שיש לעמוד מול ארון הקודש דייקא אף במקומות שארון הקודש אינו במזרח והכהנים עומדים במזרח, ע"ש. וכו"ה במדרש הביאור בשנו"ס. וקודם שנבוא לדון בעצם ענין ההטבה, יש להעיר דהלא שני חלומות היו לו ליוסף ומהו חלומי שליוסף.

וכ"ה במאירי שם. וביאר מרן הגר"י רצאבי שליט"א בעולת יצחק (שם אות ח') דכיון שענין שני חלומותיו אחד הוא, שיבואו כולם להשתחוות לו, קראם חלום אחד. וכן אמר יוסף לפרעה על שתי חלומותיו (לקמן מ"א, כ"ה) 'חלום פרעה אחד הוא'. ומה שנשנה הוא רק 'כי נכון מעם האהים וממהר לעשותו'.

תענית חלום חובה או רשות

ב[ודין זה של אמירת הרבון בעת ברכת כהנים, לא נזכר להלכה ברמב"ם רק בהלכות תענית כתב (פ"א מתעניות ה"ד) הרואה חלום רע צריך להתענות למחר, כדי שישבו ויעור במעשיו ויחפש בהן ויחזור בתשובה. ומתענה אפילו בשבת. ובלחם משנה הביא מקורו טהור מדאמרין בתענית (יב, ב) יפה תענית לחלום כאש לנעורת (וכתב הטור סי' ר"ב, פירוש לבטלו. וביאר הדרישה כי כאשר האש מבטל בקלות הנעורת ומציאו מן העולם, כך התנית מבטל החלום. אבש"ר), ואמר רב חסדא ובו ביום (ע"י בזה"ק אמר דף צב, א, כי יש להתענות באותו היו שעדיין שולט בו המלאך ההוא. אבש"ר), ואמר רב יוסף ואפילו בשבת. ובמעשה רקח דקדק מלשון הרמב"ם צריך, משמע שחייב להתענות, וביאר דכיון דס"ל לרבינו שזה מדרכי התשובה א"כ משום ושבת עד ה"א, חייב להתענות ולשוב אל ה'. וכ"כ בלח"מ וכתב דאף דגמרא זו אין ראייה שהיא חובה אלא שיפה התענית לחלום. מ"מ מדאמרין בברכות (לא, ב) כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו שלשבעים שנה. ופירש ר"ח שם דמיירי בתענית חלום. א"כ בודאי ראוי לחייבו להתענות משום כך. ונראה כוונתו דאם יכול להשיג תיקון גדול כזה בוודאי שמחויב לעשותו. ובדבריו שם מבואר כי כן דעת המגיד משנה, ע"ש.

אכן מרן בשו"ע בהלכות שבת (סי' רפ"ח סעיף ד') כתב, מותר להתענות בו תענית חלום. מבואר שאינו חובה. וכן דעת הרשב"א בתשובה (ח"א סי' קל"ג) דאין מחויב להתענות, שלא אמרו בגמרא אלא שהתענית יפה לחלום אבל אינה חיוב. ועוד הביא דאמר שמואל (ברכות נה, ב) החלומות שוא ידברו. (ע"ש ששאל השואל אם צריך להתענות או דסגי בהטבת החלום. ונראה דהשיבו א' דהתענית אינה חובה, וממילא סגי בהטבה. ועוד שבכלל אין לחוש לחלום ואף על הטבה אין להקפיד. והיו דבריו אלה כדברי הגאונים הנזכרים בסמוך אות ג'). והביאו המג"א (סי' ר"ב סק"א). וכן הוא המנהג כמ"ש בעולת יצחק (ח"ג סי' מ"ו אות י"ב), שלא הצריכו תענית ובוודאי לא בתורת חובה.

ואף בדעת הרמב"ם כתב הרב יפה ללב (סי' ר"ב סק"ו) בשם גור אריה הלוי (סי' רפ"ח סק"א. הביא ג"כ השת"ז סי' רפ"ח סק"ד) דלא בא לומר אלא דאם רוצה מתענה אפילו בשבת. וראיתו שהרי הרשב"א ושאר הפוסקים, ראו את דברי הרמב"ם ולא הביאוהו ללמוד ממנו דחייב להתענות. אך מ"מ משמעות לשון רבינו 'צריך' שחייב ולא רק אם רוצה, וכמו שהעיר היפ"ל עצמו שם. ואולי ה"ק אם נפשו עגומה עליו צריך לעשות כן כדי ליישב דעתו, אבל אם לא קפיד, לית לן בה לחייבו, ויתכן דאף אסור בשבת בכה"ג כיון שאין לו בזה עונג שבת, ע"י שת"ז שם.. שו"ר בעולת יצחק (שם) כי אין הכרח מלשון צריך, ואדרבה הוראתו בד"כ שאין הדבר חובה. וממילא יתפרש כדאמרן.

אם יש לחוש לחלומות, ואם דווקא כשמתירא צריך להיטיב

ג[ועכ"פ אף אם אין הדבר חובה, מבואר מדברי רבינו שהחלומות יש בהן ממש, שהרי הצריך שישבו בתשובה בעבורם (ודלא כדמשמע מתשובת הגאונים קהילת שלמה סי' ט"ו, שההיתר להתענות בשבת הוא רק משום כשנפשו עגומה אין לו עונג שבת, וסוברי שהתענית מועילה לו. דאם ס"ל כדבריהם לא היה נזק כלל לענין התשובה כאן. ע"י עו"י שם). ותמה מוהר"ח כסאר זלה"ה בשם טוב הלא אמרו בגמרא מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה. ותי"ן שכוין שאמרו למיחש ליה מבעי, לומר שצריך לחוש לו ואל יאמר שהוא מקרה, בכדי שיפושש במעשיו ויחזור בתשובה עכ"ל. והנה לא מצאתי מימרא זו בגמרא לענין החלומות אלא בפסחים (ק, ב) לענין זוגות, ופירש שם רשב"ם דמאן דלא קפיד כ"כ, לא קפדי השדים בהדיה להזיקו. ומ"מ למיחש בעי, דאל"כ מדוע הזכירו החכמים דין זה בגמרא, לא היה להם להזכיר ולא היו מקפידים ע"כ. וצ"ל ס"ל למוהר"ח כי החלומות גם הם מאותו עניין, ומאן דלא חש לעניני החלומות ולפתרונם לא יקפידו עמו משמיה, אך אע"כ בוודאי עליו ליתן אל ליבו להתעורר ולשוב בתשובה.

והנה ברמב"ם לא נזכר דווקא אם מתירא מן החלום עליו להתענות, מבואר דכל חלום רע הוא סימן ואות שישבו בתשובה. וכן מתבאר מלשון הגמרא ומדה"ג בענין הטבת החלום דאף במי שאינו יודע מה הוא, ילך ויטיבנו בברכת כהנים.

הטבת חלום בברכת כהנים

ג[והטעם שלא הזכיר הרמב"ם נוסח הרבון, צריך עיון (כן עמד בעו"י שם אות י"א, אחר שדן בתירוצי האחרונים בענין זה). אך עכ"פ משיטתו נמשכו רבותינו חכמי תימן שלא הזכירוהו ברוב ככל התכאליל (ע"י עולת יצחק ח"ג סי' מ"ו אות ה'). אך בוודאי שאין מניעה לאמרו, אחר שהזכירוהו רבותינו בעלי המדרש כנזכר. ובפרט לפמ"ש"כ בקהלת רבה (פ"ה ד') כי ברוב חלמות והבלים ודברים הרבה, את האהים ירא. אמר רבי, אם ראית חלומות קשין וחזיונות קשין והפוכין או שאת מתירא מהן, קפץ לשלשה דברים ואתה נצל מהן, דא"ר יודן בשם ר' אליעזר שלשה דברים מבטלין גזרות רעות ואלו הן, תפלה צדקה תשובה ע"כ. הרי שהתפילה מהדברים המבטלים החלומות. עוד מתבאר כאן שהטבה זו מועילה אפילו לחלומות קשין בוודאי ודלא כמ"ש בפתח הדביר (סי' ק"ל סק"ב) דבחלום רע בוודאי לא מועילה הטבה (ע"י כה"ח סק"א ועו"י שם אות ט"ז). ואף שההטבה בלשון של ואם צריכים רפואה, היינו שלא רוצה לגזור על עצמו מתחילה ולומר שחלומי קשה. וע"ע במדרש שהביא מהר"י בע"ח (דף נג, א) דגם שם מתבאר שמועלת התפילה לחלום קשה שראה חרב מחתכת בירכו.

כתר שם טוב – מדרכי רבותינו – מוהר"ר משה ב"ר יחיאל יצחק הלוי זלה"ה

רבינו שמש עוד בתימן מחכמי צנעא, ומלבד תשובותיו בהלכה שהשיב יחד עם חכמי צנעא לערי תימן, פעל רבות לטובת הקהילה גם בסיוע להברחת היתומים שריחפה על ראשם גזירת שמד. דיבורו תמיד היה בנחת ושלוח לא הרים קולו ולא כעס אף כשהיה צריך להעיר, פעם אחר אחד מנכדיו לתפילה בשבת בבוקר ונכנס באמצע קריאת התורה, לאחר התפילה הסביר הנכד כי התפלל בזמן קריאתה, רבינו שאל אותו כמה פעמים איך אפשר שניהם ביחד אני לא מבין, אך לבסוף ניהם אותו ואמר והא המקבל התפילה. כשיצא מביתו לבש מעיל ארוך ומגבעת, אף שבביתו היה רגיל ללבוש קמיץ כבתימן, ואף בוקנותו התאמץ להחליף בגדיו כדי ללכת לתפילה במנין בבית הכנסת שממול ביתו. ופעם שאלו נכדו על כך והשיב לו מאמר הגמרא עלת בקרתא זיל בנימוסא. בשבתות היו מסיבים תחילה לגעלה וישרי שבת ורק אח"כ החלו בסעודה כמנהג תימן, כמה פעמים סיפר על אביו כמוהר"ר יחיאל יצחק הלוי זלה"ה ראב"ד תימן כי בעת שהיה שר את השיר ונעלה לציון היה מוריד דמעות מרוב ערגה לארץ ישראל (מנכדו הרב שלום צדוק שליט"א).